

ΜΝΗΜΕΙΩΔΕΙΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ

στα ελληνικά μνημεία unesco

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΩΝ

► συντελεστές έργου

ΓΕΝΙΚΟΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ

Αναστασία Λαζαρίδου, Δρ Αρχαιολόγος, Επίτιμη Προϊσταμένη Διεύθυνσης Αρχαιολογικών Μουσείων, Εκθέσεων & Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων
Νικολέττα Σαραγά, Αρχαιολόγος, Διεύθυνση Αρχαιολογικών Μουσείων, Εκθέσεων & Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων

ΣΥΛΛΗΨΗ–ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Ανδρομάχη Κατσελάκη, Δρ Αρχαιολόγος, Προϊσταμένη Τμήματος Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων & Επικοινωνίας ΔΑΜΕΕΠ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΡΑΞΗΣ

Νικήτας Γεωργιόπουλος, Αρχαιολόγος, ΤΕΠΕ, ΔΑΜΕΕΠ

ΟΡΓΑΝΩΣΗ–ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Αθηνά Παπαδάκη, Αρχαιολόγος MSc Διοίκηση Πολιτισμικών Μονάδων, ΤΕΠΕ, ΔΑΜΕΕΠ

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ–ΓΡΑΦΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Σπήλιος Πίστας, Γραφίστας, ΤΕΠΕ, ΔΑΜΕΕΠ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ/ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ

Ελευθερία Βλάχου, Αρχαιολόγος–Μουσειολόγος
Αθηνά Παπαδάκη

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΝΤΥΠΩΝ

ΓΡΑΦΙΣΤΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΝΤΥΠΩΝ

Ειρήνη-Μαργαρίτα Καλομοίρη, Γραφίστρια–Μουσειολόγος
Βασίλης Δημόπουλος, Γραφίστας, ΤΕΠΕ, ΔΑΜΕΕΠ
Ειρήνη Χαραλαμπίδη, Γραφίστρια, ΤΕΠΕ, ΔΑΜΕΕΠ

ΕΡΕΥΝΑ–ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΕΝΤΥΠΩΝ

Ιωάννης Βαξεβάνης, Αρχαιολόγος Βυζαντινών & Μεταβυζαντινών Αρχαιοτήτων
Ελευθερία Βλάχου
Ιωάννης Εβρενόπουλος, Δρ Αρχαιολόγος Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτήτων
Αθηνά Παπαδάκη

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΝΤΥΠΩΝ

Ιωάννης Βαξεβάνης
Αθηνά Παπαδάκη

ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΓΝΩΣΗ

Εφορεία Αρχαιοτήτων Καβάλας

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Translix USCS IKE

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

Radiant Technologies: Ανδρέας Σαντρουζάνος, Σπήλιος Πίστας

► ευχαριστίες

Σταυρούλα Δαβάκη, Αρχαιολόγος, Προϊσταμένη ΕΦΑ Καβάλας

ISBN XXX-XXX-XXX-X

Υπουργείο Πολιτισμού

Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Διεύθυνση Αρχαιολογικών Μουσείων,
Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων
Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας

Απαγορεύεται η οποιαδήποτε μερική ή ολική ανατύπωση χωρίς την άδεια του εκδότη

ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

Το ελληνικό Υπουργείο Πολιτισμού διατηρεί τα πνευματικά δικαιώματα επί των απεικονιζόμενων αρχαίων και επί των φωτογραφιών και ο Οργανισμός Διαχείρισης & Ανάπτυξης Πολιτιστικών Πόρων εισπράττει τα τέλη δημοσίευσης αυτών (©ΥΠΠΟ-ΟΔΑΠ).

Χρησιμοποιούνται επίσης εικόνες με copyright

©UNESCO, ©Wikimediacommons,

© OUR PLACE The World Heritage Collection

Διαφορετική προέλευση εικόνων αναφέρεται στην ενότητα Προέλευση εικόνων.

Copyright © 2023 Υπουργείο Πολιτισμού

Η δράση «Ελλάδα και UNESCO: Παραγωγή παιδαγωγικών εργαλείων για την ανάδειξη χώρων και μνημείων παγκόσμιας κληρονομιάς στην ελληνική επικράτεια», υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του Ε.Π. «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση», ΕΣΠΑ 2014-2020.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

ΜΝΗΜΕΙΩΔΕΙΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ

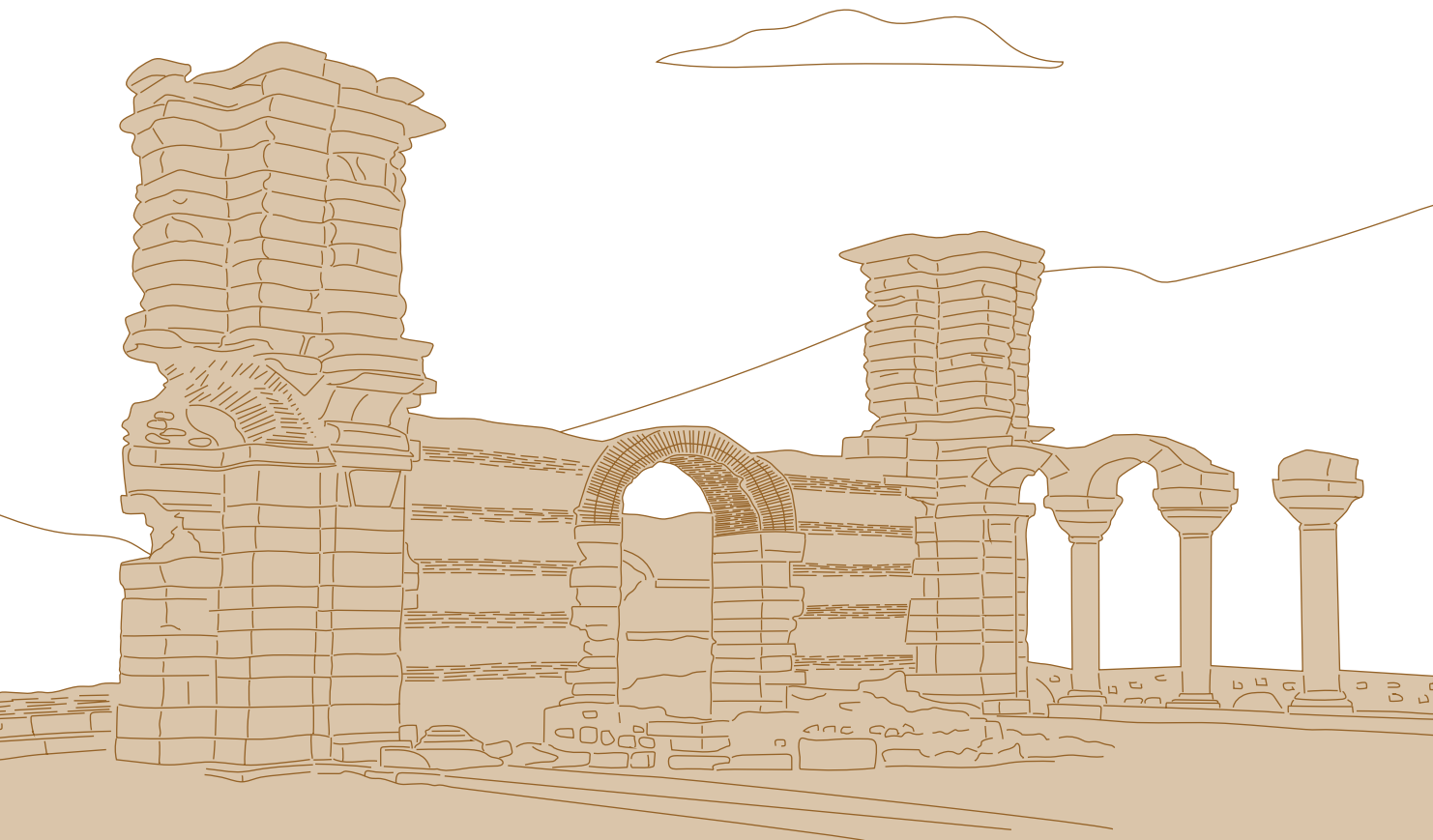
στα ελληνικά μνημεία unesco

Αρχαιολογικός Χώρος Φιλίππων

ΜΝΗΜΕΙΟ
UNESCO
18

Δέκα βήματα μέχρι...

1

Εδώ έλαβε χώρα μια μάχη καθοριστική για την εξέλιξη της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.

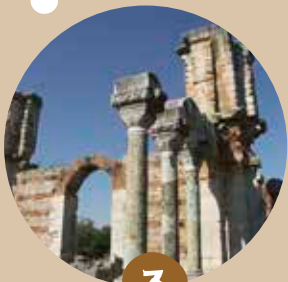
Η μάχη των Φιλίππων το 42 π.Χ.

2

Η πόλη μετατράπηκε σε ρωμαϊκή αποικία λίγο μετά τα μέσα του 1ου αι. π.Χ.¹

...τους Φιλίππους!

3

Εντάχθηκε στον Κατάλογο Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς της Unesco μόλις το 2016.

5

Στο θέατρο της πόλης γίνεται τα καλοκαίρια ένα σημαντικό πολιτιστικό φεστιβάλ.

Το Φεστιβάλ των Φιλίππων είναι το δεύτερο παλαιότερο πολιτιστικό φεστιβάλ της χώρας³

7

Έχει πάρει το όνομά της από ένα μεγάλο βασιλιά.

Τον Φίλιππο Β' τον Μακεδόνα, που κατέλαβε την πόλη το 356 π.Χ. και της έδωσε το όνομά του.

9

Τον πλούτο της πόλης ενίσχυαν τα ορυχεία χρυσού και αργύρου του Παγγαίου Όρους⁴.

4

Ήταν μία από τις πόλεις που διέσχιζε η αρχαία Εγνατία οδός².

6

Εδώ ιδρύεται από τον απόστολο Παύλο η πρώτη χριστιανική κοινότητα της Ευρώπης.

Ο απόστολος Παύλος διατήρησε στενές επαφές με τη χριστιανική κοινότητα των Φιλίππων.

8

Αποτελεί μία από τις καλύτερα διατηρημένες ρωμαϊκές πόλεις σε ελληνικό έδαφος.

10

Βρίσκεται κοντά στη σημερινή Καβάλα.

Στους αρχαίους χρόνους η Καβάλα λεγόταν Νεάπολη, στους βυζαντινούς χρόνους Χριστούπολη και ήταν το κοντινότερο λιμάνι στην πόλη.

Ο αρχαιολογικός χώρος των Φιλίππων

Οψόμεθα
εις Φιλίππους⁵

ΤΙ;

- Ένα ανθηρό αστικό κέντρο, της ρωμαϊκής και παλαιοχριστιανικής περιόδου.

ΠΟΥ;

- Π.Ε. Καβάλας, Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης

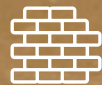
ΠΟΤΕ;

- 357/6 π.Χ.: Ίδρυση της πόλης από τον Φίλιππο Β΄
- β΄ μισό 1ου αι. π.Χ. έως 6ο αι. μ.Χ.: Ακμή της πόλης

τι λένε οι αριθμοί:

12 μίλια
ΡΩΜΑΪΚΑ

(σχεδόν 18 χιλιόμετρα)
απόσταση από τη Νεάπολη

3,5 χλμ.
ΜΗΚΟΣ

οχυρώσεων πόλης

680
ΣΤΡΕΜΜΑΤΑ

η έκταση της
οχυρωμένης πόλης

19.305 τμ.
ΕΜΒΑΔΟΝ

Ρωμαϊκής αγοράς (Forum)

1400 τ.μ.
ΕΜΒΑΔΟΝ

έχει η μεγαλύτερη
έπαυλη στο χώρο

1. Η αρχαιολογική θέση των Φιλίπων

...στον κατάλογο της Unesco!

Ο Αρχαιολογικός Χώρος των Φιλίπων εντάχθηκε
στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της
UNESCO με βάση τα παρακάτω κριτήρια:

ΠΑΛΑΙΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ
ΠΕΡΙΟΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΕΝΤΑΞΗΣ: 2016

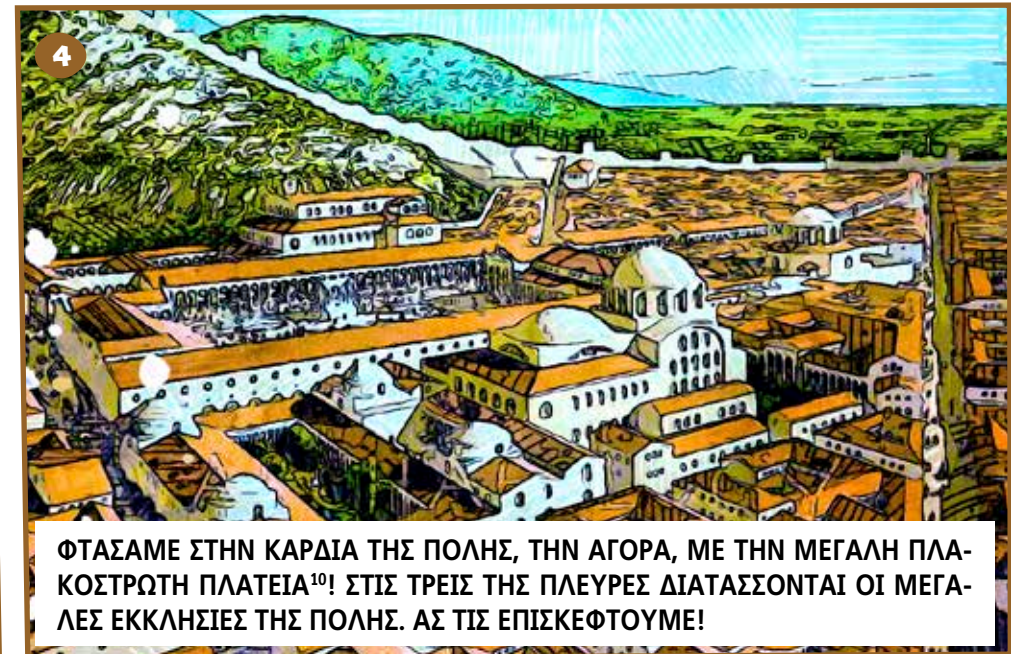
κριτήριο i

Αποτελεί εξαιρετικό δείγμα της ενσωμάτωσης
περιοχών στη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία
και της εξέλιξης της ρωμαϊκής πόλης μετά
την εγκαθίδρυση του χριστιανισμού.

κριτήριο ii

Τα επιβλητικά μνημεία των Φιλίπων αποτελούν
αντιπροσωπευτικά δείγματα της ρωμαϊκής
και παλαιοχριστιανικής αρχιτεκτονικής.

Περιδιαβαίνοντας στους Φιλίππους...

...με τη διακόνισσα Λυδία

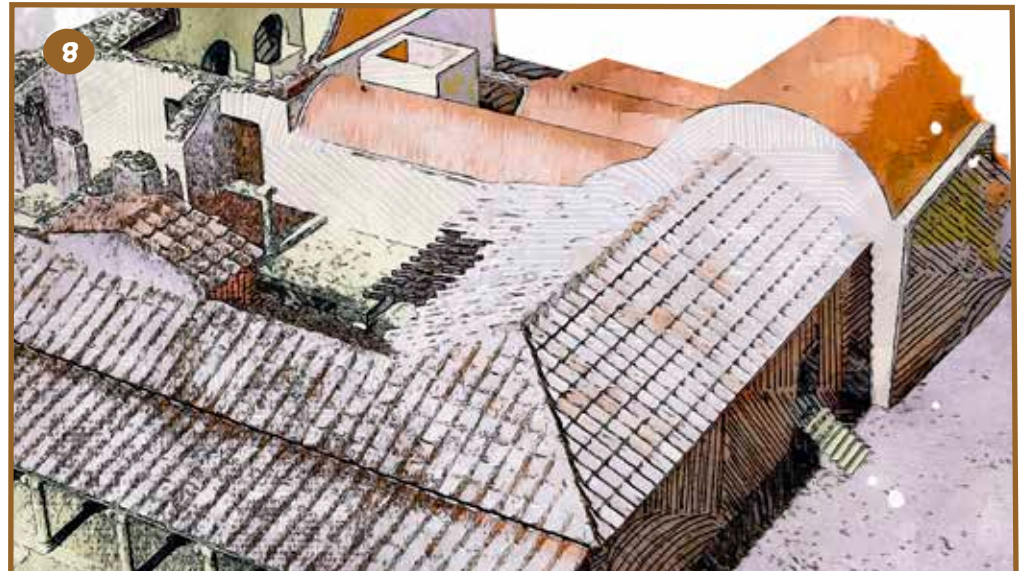
ΑΣ ΞΕΚΙΝΗΣΟΥΜΕ ΑΠΟ ΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΤΑ ΝΟΤΙΑ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ ΜΕ ΤΟΝ ΤΕΡΑΣΤΙΟ ΤΡΟΥΛΛΟ¹¹! ΔΕΙΤΕ ΤΗΝ ΚΑΤΑΠΛΗΚΤΙΚΗ ΓΛΥΠΤΗ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ!

ΠΑΜΕ ΣΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΟ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ ΣΤΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΑ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ. ΕΚΕΙ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΜΕ ΣΗΜΑ ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ ΤΕΤΡΑΓΩΝΟ, ΕΣΩΤΕΡΙΚΑ ΩΣΤΟΣΟ ΟΚΤΑΓΩΝΙΚΟ¹². ΣΤΑ ΒΟΡΕΙΑ ΒΛΕΠΕΤΕ ΤΟ ΦΩΤΙΣΤΗΡΙΟ ΜΕ ΤΟ ΣΤΑΥΡΟΣΧΗΜΟ ΒΑΠΤΙΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ.

ΠΑΜΕ ΝΑ ΠΡΟΣΚΥΝΗΣΟΥΜΕ ΣΤΗΝ ΠΙΟ ΜΕΓΑΛΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ, ΣΤΑ ΒΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ¹³. ΑΥΤΗ ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΤΡΟΥΛΛΟ. ΣΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΤΗΣ ΑΙΘΡΙΟ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ Ο ΧΩΡΟΣ ΟΠΟΥ ΟΙ ΕΙΔΩΛΟΛΑΤΡΕΣ ΦΥΛΑΚΙΣΑΝ ΤΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΟ ΠΑΥΛΟ.

ΑΣ ΠΑΡΟΥΜΕ ΠΑΛΙ ΤΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΛΕΩΦΟΡΟ ΓΙΑ ΝΑ ΠΑΤΕ ΣΤΟΝ ΞΕΝΩΝΑ ΝΑ ΞΕΚΟΥΡΑΣΤΕΙΤΕ. ΕΙΝΑΙ ΔΙΠΛΑ ΣΤΟ ΒΑΛΑΝΕΙΟ ΚΑΙ ΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΕΠΑΥΛΗ.

Το περιβάλλον...

«τὰ δ' ἐν μέσῳ τῶν στρατοπέδων πεδία
Ῥωμαῖοι κάμπους Φιλίππους καλοῦσι.
Πλούταρχος Βρούτος 38

Η πόλη των Φιλίππων ήταν χτισμένη στις παρυφές της ελώδους περιοχής που κάλυπτε το νοτιοανατολικό τμήμα του κάμπου της σημερινής Δράμας, σε περιοχή που διέθετε άφθονες πλουτοπαραγωγικές πηγές. Η εύφορη γη ευνοούσε την ανάπτυξη της γεωργίας, ενώ τα δάση προσέφεραν ξυλεία για ναυπήγηση πλοίων. Την οικονομία και την ευμάρεια της πόλης ενίσχυαν τα περίφημα ορυχεία χρυσού και αργύρου του Παγγαίου όρους.

2. Ερείπια των παλαιοχριστιανικών βασιλικών στους Φιλίππους. Αρχές 20ου αι.

«Δίοδος ἦν ἐς τὴν Ἀσίαν
τε καὶ Εὐρώπην
καθάπερ πύλαι
Ἀππιανός, Περί των Εμφυλίων, IV.106. (15)

3. Πανοραμική όψη των Φιλίππων.

...και το τοπίο

- Οι Φίλιπποι βρίσκονται σε ευνοϊκή γεωγραφική θέση, στο πέρασμα ανάμεσα στην Ασία και την Ευρώπη. Έλεγχαν τους οδικούς άξονες που συνέδεαν τη Μακεδονία με τη Θράκη, αλλά και την ενδοχώρα με τα παράλια.
- Η πόλη αναπτύχθηκε σε οχυρή θέση μεγάλης στρατηγικής σημασίας. Η ακρόπολη εξασφάλιζε την απαιτούμενη ασφάλεια σε περίπτωση επιδρομών.
- Πριν πάρει το όνομα του μακεδόνα Βασιλιά Φιλίππου Β΄, η ευρύτερη περιοχή ήταν γνωστή ως Κρηνίδες, όνομα που απηχεί τα άφθονα νερά που πηγάζουν στην περιοχή.

Πράσινες λεπτομέρειες

Η εύφορη πεδιάδα των Φιλίππων καλυπτόταν από εκτεταμένα έλη. Ήδη από τους αρχαίους χρόνους έγιναν προσπάθειες αποξήρανσής τους, αλλά τελικά αποξηράνθηκαν τη δεκαετία του 1930. Τα έλη εξακολουθούν μέχρι σήμερα να αποτελούν σημαντικό πρόβλημα της περιοχής.

Οι Φίλιπποι στον χρόνο

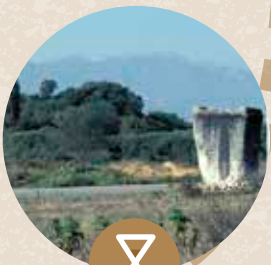
357/356 π.Χ.

Απειλούμενοι από τοπικά θρακικά φύλλα, οι κάτοικοι των Κρηνίδων ζητούν προστασία από τον βασιλιά της Μακεδονίας Φίλιππο Β΄, ο οποίος δίνει στην πόλη το όνομά του. Επίσης, εκμεταλλεύεται τα μεταλλεία της περιοχής και ιδρύει βασιλικό νομισματοκοπείο.

360/59 π.Χ.

Θάσιοι ιδρύουν την πόλη Κρηνίδες, που πολλοί ερευνητές ταυτίζουν με τους μετέπειτα Φιλίππους¹⁶.

περ. 6.400-1.100 π.Χ.

Πρώιμη κατοίκηση στη σημαντική θέση «Ορθόπετρα»- «Ντικιλί Τας»

168 π.Χ.

Μάχη της Πύδνας: Οι Ρωμαίοι νικούν τους Μακεδόνες και η περιοχή της Μακεδονίας μετατρέπεται σε ρωμαϊκή επαρχία.

42 π.Χ.

Μάχη των Φιλίππων. Η πόλη μετατρέπεται σε ρωμαϊκή αποικία (Colonia Victrix Philippiensis).

Μέσα 1ου -μέσα 2ου αι. μ.Χ.

Επισκέψεις αποστόλου Παύλου στην πόλη. Οι Φίλιπποι γνωρίζουν μεγάλη ακμή.

31 π.Χ.

Ναυμαχία του Ακτίου: Νίκη του Οκταβιανού που ανακηρύσσεται αυτοκράτορας (αύγουστος) και επανιδρύει τη ρωμαϊκή αποικία των Φιλίππων (Colonia Augusta Julia Philippiensis).

330 μ.Χ.

Ίδρυση της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Οι Φίλιπποι αποτελούν ως τα τέλη του 7ου αι. τμήμα της Υπαρχίας Ιλλυρικού με πρωτεύουσα τη Θεσσαλονίκη.

α μισό 7ου αι. μ.Χ.

Μεγάλη καταστροφή των Φιλίππων, πιθανώς λόγω σεισμού. Η πόλη έκτοτε συρρικνώνεται και παρουσιάζει σημεία έντονης παρακμής.

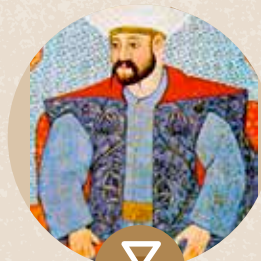
β μισό 7ου - 9ος αι. μ.Χ.

Επιδρομές Σλάβων και Βουλγάρων.

10ος αι. και εξής

Η πόλη των Φιλίππων ανασυγκροτείται με την επισκευή των τειχών της ακρόπολης από τον αυτοκράτορα Νικηφόρο Φωκά (963-969) και την ανέγερση ενός μικρού κάστρου κοντά στη δυτική πύλη, τη λεγόμενη «Πύλη των ελών» (πιθανώς 11ο αι.).

Τέλη 14ου αι.

Κατάληψη των Φιλίππων από τους Οθωμανούς. Η πόλη σταδιακά ερημώνεται.

15ος - 19ος αι.

Τα ερείπια της αρχαίας πόλης επισκέπτονται γνωστοί περιηγητές.

1913, 28 Ιουλίου

Συνθήκη του Βουκουρεστίου, με την οποία λήγει ο Β΄ Βαλκανικός πόλεμος και η περιοχή των Φιλίππων προσαρτάται στο ελληνικό κράτος.

1914

Η Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή ξεκινά ανασκαφικές εργασίες.

2016

ένταξη των Φιλίππων στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς.

Μορφές μέσα στους αιώνες

Μέσα στο χρόνο η περιοχή των Φιλίππων κατοικήθηκε από Θράκες, άποικους από τη Θάσο, τη Μακεδονία και τη Ρώμη.

Χάρη στην εξαιρετική γεωγραφική της θέση, αποτέλεσε σημαντικό κέντρο θαλάσσιου και χερσαίου εμπορίου, με πολλούς εμπόρους να συγκεντρώνονται στις αγορές της. Ως ρωμαϊκή αποικία, υπήρξε έδρα διαφόρων δημόσιων αξιωματούχων, που ασκούσαν τα καθήκοντά τους στο Forum.

ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ ΒΑΣΙΛΕΙΣ

Ο Φίλιππος Β΄
(382 π.Χ. - 336 π.Χ.)

δημιουργός του μεγάλου και ισχυρού μακεδονικού κράτους, ίδρυσε το 356 π.Χ. την πόλη των Φιλίππων, η οποία και πήρε το όνομά του. Έτσι πέτυχε την επέκταση του βασιλείου του προς τα ανατολικά, από τον ποταμό Στρυμόνα, που έφτανε έως τότε, μέχρι τον ποταμό Νέστο.

Ο Μέγας
Αλέξανδρος
(356 π.Χ. - 323 π.Χ.)

βασιλιάς της Μακεδονίας, με διάταγμα εξασφαλίζει τα γεωγραφικά όρια των Φιλίππων και ρυθμίζει τις συνοριακές διαφορές με τους Θράκες.

ΡΩΜΑΙΟΙ ΣΤΗ ΜΑΧΗ

Ο περιβόητος
Μάρκος Αντώνιος
(83-30 π.Χ.)

πολιτικός και στρατηγός, γνωστός και από τη περιπετειώδη ζωή και σχέση του με τη βασίλισσα της Αιγύπτου Κλεοπάτρα, ιδρύει τη ρωμαϊκή αποικία των Φιλίππων (Colonia Victrix Philippensium) αμέσως μετά τη νίκη του στην ομώνυμη μάχη.

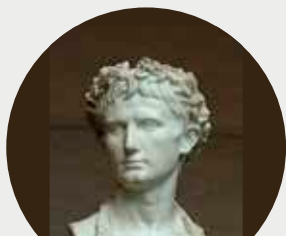
Ο αμφιλεγόμενος
Μάρκος Ιούνιος Βρούτος
(85-42 π.Χ.)

Ρωμαίος πολιτικός, θετός γιος του Ιούλιου Καίσαρα και ένας από τους δολοφόνους του, πολέμησε εναντίον του Μάρκου Αντωνίου στους Φιλίππους (42 π.Χ.). Μετά την ήττα του προτίμησε να αυτοκτονήσει παρά να πέσει στα χέρια των αντιπάλων του.

Ο κορυφαίος
λυρικός ποιητής Οράτιος
(65-8 π.Χ.)

έλαβε μέρος στη μάχη των Φιλίππων με την παράταξη του Κάσσιου και του Βρούτου. Στο ποιητικό του έργο περιγράφει τη συμμετοχή του στην εμφύλια σύγκρουση, ομολογώντας μάλιστα ότι εγκατέλειψε το πεδίο της μάχης.

Ο Οκταβιανός
(63 π.Χ.-14 μ.Χ.)

λίγα χρόνια μετά τη νίκη του στους Φιλίππους, έρχεται σε σύγκρουση με τον άλλοτε σύμμαχό του Αντώνιο, στη ναυμαχία του Ακτίου (31 π.Χ.). Κατόπιν, στέφεται Αύγουστος και πρώτος Ρωμαίος αυτοκράτορας (27 π.Χ.-14 μ.Χ.). Μετά τη νίκη του επανιδρύει την αποικία των Φιλίππων που στο εξής παίρνουν το όνομά του (Colonia Augusta Julia Philippensis).

Κατά την παλαιοχριστιανική περίοδο, οι Φίλιπποι μεταβλήθηκαν σε σημαντικό θρησκευτικό κέντρο.

Η ΠΡΩΤΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

Ο Απόστολος Παύλος

κατά την πρώτη του επίσκεψη στους Φιλίππους το 49/50 μ.Χ. φυλακίστηκε και ελευθερώθηκε με θαυματουργό τρόπο. Κατά τη διάρκεια των περιοδίων του επισκέφτηκε την πόλη άλλες τρεις φορές (56, 57 και 63 μ.Χ.).

Η Λυδία

η πορφυρόπωλι¹⁸ με καταγωγή από την Θυάτειρα της Μικράς Ασίας, είναι η πρώτη χριστιανή που βαπτίστηκε στους Φιλίππους από τον απόστολο Παύλο.

ΜΕ ΤΗ ΜΑΤΙΑ ΤΩΝ ΤΑΞΙΔΙΩΤΩΝ

Ο Άραβας γεωγράφος
Muhammad al-Idrissi
(1100-1165/66)

επισκέφθηκε την πόλη στα μέσα του 12ου αιώνα και περιέγραψε τη ζωηρή εμπορική κίνηση, τα αμπέλια και τις άλλες καλλιέργειες.

Ο Οθωμανός περιηγητής
Evliya Çelebi
(1611-1682)

στην παρακμή των Φιλίππων τον 17ο αι., αναφέρει πως έχει απομείνει ένας μόνο μικρός οικισμός εκτός κάστρου.

Ένα μνημείο γεννιέται

Από τον 7ο αι. και εξής η πόλη συρρικνώνεται και σταδιακά χάνει την αίγλη της. Εξακολουθεί ωστόσο να κατοικείται μέχρι και την οριστική της κατάκτηση από τους Οθωμανούς και το σουλτάνο Μουράτ Β στα τέλη του 14ου αι., οπότε πλέον παρακμάζει.

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΚΑΙ ΕΡΗΜΩΣΗ

Τους αιώνες που ακολούθησαν η πόλη μετατρέπεται σταδιακά σε ερειπίωνα. Από το λαμπρό της παρελθόν έστεκαν όρθιοι μόνο οι τεράστιοι πεσσοί της «Βασιλικής Β'», οι οποίοι έδωσαν στην περιοχή και το όνομα Direkler¹⁹.

4. Τοπίο στην Καβάλα, κοντά στους Φιλίππους

Οι εντυπωσιακές αρχαιότητες και η καίρια θέση των Φιλίππων στο οδικό δίκτυο της Οθωμανικής αυτοκρατορίας προσέλκυαν τους περιηγητές από τον 15ο μέχρι τον 19ο αιώνα.

Στα 1426-1430 επισκέφθηκε την περιοχή ο Ιταλός αρχαιολόγος Ciriaco d'Ancona. Το 16ο αι. ο Γάλλος περιηγητής Pierre Belon τη βρήκε έρημη, με μόνο έξι έως οκτώ σπίτια έξω από τα τείχη, ενώ ανάλογη είναι η εικόνα που δίνει ο Οθωμανός περιηγητής Evliyâ Çelebi έναν αιώνα αργότερα.

Η Βασιλική Β' (Direkler), όπως την απεικόνισε το 1861 ο H. Daumet.

Η πόλη των Φιλίππων θα μελετηθεί για πρώτη φορά το 1861, όταν την επισκέπτονται ο Γάλλος αρχαιολόγος Léon Heuzey και ο επίσης Γάλλος αρχιτέκτονας Honoré Daumet στο πλαίσιο της επιστημονικής αποστολής που οργάνωσε ο Ναπολέων Γ²⁰, με στόχο τη μελέτη των περιοχών που συνδέονταν με τον Ιούλιο Καίσαρα.

Οι Φίλιπποι αποτελούν αντικείμενο συστηματικών ανασκαφικών ερευνών πολύ αργότερα.

ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΑΝΑΣΚΑΦΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Το 1914, αμέσως μετά το τέλος των Βαλκανικών πολέμων, η Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή ξεκινά ανασκαφικές εργασίες που θα διαρκέσουν με διακοπές μέχρι και το 1937.

Ανασκαφικές έρευνες
στον χώρο των Φιλίπων

Σήμερα, η Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή συνεχίζει το ερευνητικό της έργο με μικρής κλίμακας ανασκαφές και επιφανειακές έρευνες.

ΜΕΛΕΤΗ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΙΣ ΜΕΡΕΣ ΜΑΣ

Μετά το 1958 και έως τις μέρες μας, η Αρχαιολογική Υπηρεσία, η Εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία και το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης διενεργούν ανασκαφές, ενώ παράλληλα πραγματοποιούν εργασίες αποκατάστασης και ανάδειξης των μνημείων του αρχαιολογικού χώρου.

Εργασίες αποκατάστασης στον χώρο

Ένα ξεχωριστό μνημείο...

Μια μικρή Ρώμη....

Κατά τη ρωμαϊκή περίοδο οι Φίλιπποι οργανώνονται σε μια πόλη δομημένη σύμφωνα με τα ρωμαϊκά πρότυπα, με ένα δίκτυο από μεγάλους και ευθείς δρόμους, υδραγωγείο, περίτεχνες κρήνες και λουτρά. Οικοδομούνται ή μετασκευάζονται περίλαμπροι ναοί και επιβλητικά δημόσια κτήρια, όπως η Ρωμαϊκή αγορά (Forum), η εμπορική αγορά (macellum) και η παλαίστρα. Πολυτελείς ιδιωτικές επαύλεις συμπληρώνουν την εικόνα της ακμαίας ρωμαϊκής πόλης.

5. Αρχαίο θέατρο Φιλίππων.

Το αρχαίο θέατρο βρίσκεται έξω από τα τείχη και αποτελεί ένα από τα λιγοστά μνημεία των Φιλίππων από την περίοδο των Μακεδόνων βασιλέων (μέσα 4ου αι. π.Χ.). Στα ρωμαϊκά χρόνια ανασκευάστηκε για να προσαρμοστεί στα νέα θεάματα της ρωμαϊκής κοινωνίας και να δεχθεί πολυάριθμους θεατές. Τον 3ο αι. μ.Χ. το θέατρο αποκτά τριώροφη σκηνή και μετατρέπεται σε αρένα για θηριομαχίες. Παρέμεινε σε χρήση μέχρι τα τέλη του 4ου ή τις αρχές του 5ου αι. μ.Χ.

Από εκεί επροχωρήσαμε στους Φιλίππους, πόλιν η οποία είναι η σπουδαιότερα ρωμαϊκή αποικία της περιοχής της Μακεδονίας...

Πράξεις των Αποστόλων, 16:12²¹

Στιγμιότυπο από θεατρική παράσταση στο Φεστιβάλ Φιλίππων

Το εμβληματικό αρχαίο θέατρο φιλοξενεί το Φεστιβάλ Φιλίππων-Καβάλας από το 1957. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει παραστάσεις αρχαίου δράματος και σύγχρονα θεατρικά έργα, συναυλίες, χορό και πολλές άλλες παράλληλες δράσεις. Με την επιτυχημένη πορεία του φεστιβάλ συνδέεται άμεσα η ίδρυση του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδας το 1961.

...με διαχρονική ακτινοβολία ★1

Colonia Philippiensis

Οι Φίλιπποι από το β' μισό του 1ου αι. π.Χ. αποτελούν την έδρα της ομώνυμης ρωμαϊκής αποικίας που εκτείνεται σε μεγάλη έκταση και περιλαμβάνει και άλλους οικισμούς της περιοχής. Η πόλη διοικείται με ρωμαϊκούς θεσμούς (*ius italicum*) από Ρωμαίους αξιωματούχους. Τα λατινικά είναι η επίσημη γλώσσα μέχρι και τον 3ο αι. μ.Χ., αν και τα ελληνικά δεν εξαφανίζονται τελείως. Ο πληθυσμός αυξάνεται μετά την εγκατάσταση των Ρωμαίων αποίκων, που αποτελούν τη νέα άρχουσα τάξη.

6. Μακέτα της ρωμαϊκής αγοράς στο κέντρο της πόλης. Μουσείο Φιλίππων.

7. Το Forum των Φιλίππων

8. Επιτραπέζιο παιχνίδι σκαλισμένο στο Forum

Ρωμαϊκή αγορά (Forum)

Ένα από τα επιβλητικότερα μνημεία στο κέντρο των Φιλίππων. Όπως σε κάθε ρωμαϊκή πόλη, αποτελούσε το επίκεντρο της δημόσιας ζωής των πολιτών. Αναπτυσσόταν σε πολλά διαδοχικά άνθηρα και αποτελούνταν από μία μεγάλη κεντρική ορθογώνια πλατεία γύρω από την οποία οργανώνονταν τα δημόσια κτήρια της πόλης²². Ανάμεσά τους ξεχωρίζει ο λεγόμενος Ανατολικός ναός που ήταν αφιερωμένος στην λατρεία του Ρωμαίου αυτοκράτορα.

Μία μεγάλη μάχη

Με τη μάχη των Φιλίππων το 42 π.Χ., η πόλη γίνεται γνωστή σε ολόκληρο τον αρχαίο κόσμο. Μέχρι και σήμερα οι Φίλιπποι επανέρχονται σε ταινίες και ντοκιμαντέρ που καταγίνονται με τους πρωταγωνιστές της φονικής μάχης και την τραγική τύχη τους.

Ένα ξεχωριστό μνημείο...

Η Πύλη του Χριστιανισμού στην Ευρώπη

Στην πρώτη του επίσκεψη στους Φιλίππους ο απόστολος Παύλος (49-50 μ.Χ.) ιδρύει εδώ μία από τις πρώτες χριστιανικές κοινότητες της Ευρώπης. Η νέα θρησκεία δεν μεταβάλλει ωστόσο την πολεοδομική μορφή της ρωμαϊκής πόλης.

Μόνον μετά την θέσπιση της ανεξιθρησκείας (313 μ.Χ.) και λίγο αργότερα, με την ίδρυση της Βυζαντινής αυτοκρατορίας (330 μ.Χ.), αναγείρονται τα πρώτα χριστιανικά κτήρια.

*Παῦλος καὶ Τιμόθεος, δοῦλοι Ἰησοῦ
Χριστοῦ, πᾶσι τοῖς ἁγίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ
τοῖς οὖσιν ἐν Φιλίπποις σὺν ἐπισκόποις
καὶ διακόνοις.*

(Προς Φιλιππησίους, 1:1)

9. Κάτοψη Βασιλικῆς Α.

Οι Χριστιανοί υιοθέτησαν τον ρωμαϊκό τύπο δημόσιου κτηρίου, τη «βασιλική», στους χριστιανικούς ναούς, ως ένα πρακτικό χώρο με επιμέρους τμήματα, κατάλληλα για τις ανάγκες των πιστών.

Τον 5ο και 6ο αιώνα, περίοδο που οι Φίλιπποι γνωρίζουν μια νέα εποχή ευημερίας, η ανέγερση των μεγαλοπρεπών εκκλησιών επιφέρει σημαντικές αλλαγές στην πόλη.

Τότε αναγείρονται και πολυτελείς ιδιωτικές κατοικίες, κτήρια που στεγάζουν συλλόγους (λέσχες), πολυάριθμα εμπορικά καταστήματα και εργαστήρια.

10. Τετράπλευρος πύργος του 14ου αι. στην ακρόπολη

Στα βυζαντινά τα χρόνια

Η ζωή στην πόλη συνεχίζεται, όπως φαίνεται από τα κτήρια που οικοδομούνται μετά τον 7ο αιώνα. Τον 10ο και 11ο αι. επιδιορθώνονται τα τείχη της πόλης και χτίζεται ένα μικρό κάστρο στην περιοχή της «Πύλης των ελών».

...με διαχρονική ακτινοβολία ★2

Στα βήματα του αποστόλου Παύλου

Στην καρδιά της πόλης, γύρω από τη Ρωμαϊκή αγορά (Forum) είναι συγκεντρωμένα τέσσερα επιβλητικά εκκλησιαστικά κτήρια, μαζί με τα πολυάριθμα προσκίσματα τους: η Βασιλική Β΄ στα νότια της Αγοράς, το συγκρότημα του Οκταγώνου στα ανατολικά της, και οι Βασιλικές Α΄ και Γ΄ στα βόρεια της²³.

Ξεχωριστή θέση κατέχει η λατρεία της Αρτέμιδος, με το ιερό της Αρτέμιδος - Diana, αλλά και 90 ανάγλυφες απεικονίσεις της θεάς στα βράχια.

Ιερά των βράχων

Στη νότια πλαγιά της ακρόπολης διατηρούνται κατάλοιπα από μια σειρά ιερών λαξευμένων στο φυσικό βράχο, με χρήση από τον 1ο αι. μ.Χ. έως το α΄ μισό του 2ου αι. μ.Χ. Τα ιερά είναι αφιερωμένα σε θεότητες του ελληνικού και ρωμαϊκού πάνθεου, καθώς επίσης σε ανατολικές θεότητες.

11. Η Βασιλική Β από ψηλά.

Η παρουσία τόσο πολλών μεγάλων εκκλησιών σε μία μικρή πόλη έχει προκαλέσει διάφορες ερμηνείες. Μία από αυτές είναι ότι οι ναοί λειτουργούσαν ως προσκυνήματα του αποστόλου Παύλου (όχι ως ενοριακοί ναοί), καθώς είναι κτισμένοι σε σημεία που συνδέονται με την επίσκεψη, το μαρτύριο και τη φυλάκιση του. Οι Φίλιπποι διατηρούν έντονα την ανάμνηση της παρουσίας του αποστόλου και πιθανόν να αποτελούσαν ένα προσκυνηματικό κέντρο που προσέλκυε πιστούς ήδη από τα πρώτα χριστιανικά χρόνια.

Μνημειώδεις διάλογοι

ΕΛΛΑΔΑ

Μυστράς

Η σπουδαία καστροπολιτεία, με τα μοναδικής αξίας κοσμικά και εκκλησιαστικά κτίρια, ήταν πρωτεύουσα του ομώνυμου δεσποτάτου Πελοποννήσου και σημαντικό πολιτικό, οικονομικό και καλλιτεχνικό κέντρο του 13ου έως 15ου αι.

ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
& ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ!

ΕΛΛΑΔΑ

Νικόπολη

Η πόλη ιδρύθηκε από τον Οκταβιανό, σε ανάμνηση της νίκης του στη ναυμαχία του Ακτίου και άκμασε κατά τους ρωμαϊκούς και παλαιοχριστιανικούς χρόνους.

ΙΤΑΛΙΑ

Ρώμη

Η σημερινή πρωτεύουσα της Ιταλίας και μία από τις μεγαλύτερες πόλεις της Ευρώπης, ήταν η έδρα της αχανούς Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Στην πόλη σήμερα διατηρούνται πολυάριθμα μνημεία, λαμπρά δείγματα της ακμής της.

ΤΟΥΡΚΙΑ

Έφεσος

Μία από τις σημαντικότερες ιωνικές πόλεις της Μικράς Ασίας κατά τους αρχαίους και ρωμαϊκούς χρόνους (σημερινό Selçuk), στην οποία διατηρούνται πολλά μνημειακά κτήρια. Αποτέλεσε χώρο παραμονής του αποστόλου Παύλου και του ευαγγελιστή Ιωάννη.

Ένα μήνυμα του σήμερα...

Η σημαντικότερη οδική αρτηρία των Φιλίππων ήταν η «Εγνατία οδός», η οποία διερχόταν από το κέντρο της πόλης, κατά μήκος της Βόρειας πλευράς της Ρωμαϊκής αγοράς (Forum), ενώνοντας την ανατολική «Πύλη της Νεαπόλεως» με τη δυτική «Πύλη των Κρηνίδων». Η ονομασία της λεωφόρου δόθηκε από τους πρώτους ανασκαφείς, καθώς θεωρήθηκε ότι αποτελούσε τη συνέχεια της Εγνατίας οδού (για Egnatia), έναν από τους μεγαλύτερους στρατιωτικούς και εμπορικούς δρόμους του αρχαίου κόσμου, που διέτρεχε ολόκληρη τη Βαλκανική χερσόνησο συνδέοντας τις Ιλλυρικές ακτές (σημερινή Αλβανία) με το Βυζάντιο (τη μετέπειτα Κωνσταντινούπολη) για 2000 χρόνια²⁴. Η «Εγνατία οδός» των Φιλίππων διασώζει το μαρμάρινο οδόστρωμα για περίπου 300 μ. και έχει πλάτος 6 μ. -αν και το αρχικό της πλάτος υπολογίζεται γύρω στα 9 μ.

Η διέλευση της Εγνατίας οδού από την πόλη των Φιλίππων συνέβαλε αποφασιστικά στην οικονομική και εμπορική της ανάπτυξη.

12. Η «Εγνατία Οδός» στους Φιλίππους

...για ένα καλύτερο αύριο!

Στόχοι 2030 >

11 ΒΙΩΣΙΜΕΣ
ΠΟΛΕΙΣ ΚΑΙ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ >

Δημιουργούμε ασφαλείς, προσαρμοστικές βιώσιμες πόλεις και ανθρώπινους οικισμούς, χωρίς αποκλεισμούς.

σημειώσεις

1. Ο Ρωμαίος πολιτικός και στρατηγός Μάρκος Αντώνιος μετέτρεψε την πόλη των Φιλιππων σε ρωμαϊκή αποικία αμέσως μετά την μάχη στους Φιλιππους (42 π.Χ.). Ο αποικισμός έγινε από απόμαχους του ρωμαϊκού στρατού. Ο δεύτερος αποικισμός έγινε μετά τη ναυμαχία του Ακτιού (31 π.Χ.) με εντολή του Οκταβιανού Αυγούστου.

2. Η Εγνατία οδός ήταν η σημαντικότερη στρατιωτική και εμπορική οδός των Βαλκανίων μέχρι και τον 20 αιώνα. Την κατασκεύασαν οι Ρωμαίοι μεταξύ των ετών 148-120 π.Χ. Βλ. και σελ. 23, και σημ. 24.

3. Ο θεσμός του πολιτιστικού φεστιβάλ στην Ελλάδα ξεκίνησε με το Φεστιβάλ Επιδαύρου το 1955. Αμέσως μετά οργανώθηκε το Φεστιβάλ των Φιλιππων το 1957.

4. Τα πλούσια κοιτάσματα του χρυσοφόρου βουνού εκμεταλλεύονταν αρχικά οι αυτόχθονες Θράκες και στη συνέχεια άποικοι από τη Θάσο που εγκαταστάθηκαν στην περιοχή ήδη από τον 6ο αι. π.Χ.. Αργότερα, αποτέλεσαν μήλο της έριδος ανάμεσα στη Θάσο και την Αθήνα (465-463 π.Χ.), πριν τα κατακτήσει στη συνέχεια ο Φίλιππος Β΄ (357/6 π.Χ.).

5. Απειλητική έκφραση που σημαίνει ότι σύντομα θα λογαριαστούμε με κάποιον με τον οποίο έχουμε ανοικτούς λογαριασμούς και θα ανταποδώσουμε τα όσα μας έκανε. Βασίζεται στη διήγηση του ιστορικού Πλούταρχου, σύμφωνα με την οποία, ο νεκρός Ιούλιος Καίσαρας εμφανίστηκε στον Βρούτο, έναν από τους πρωταγωνιστές της δολοφονίας του. Κατά τη σύντομη συνομιλία τους, ο Ιούλιος Καίσαρας αφού του είπε ότι είναι ο κακός του δαίμονας, κατέληξε απειλητικά με τη φράση: «Όψι δὲ μὲ εἰς Φιλίππους» (Θα με δεις στους Φιλιππους). Πράγματι, λίγο αργότερα (42 π.Χ.), ο Βρούτος αυτοκτόνησε μετά τη συντριπτική ήττα που υπέστη στη μάχη των Φιλιππων από τους υποστηρικτές του Ιούλιου Καίσαρα, τους στρατηγούς Οκταβιανό και Μάρκο Αντώνιο. Η φράση χρησιμοποιείται και στο θεατρικό έργο *Ιούλιος Καίσαρ* του William Shakespeare (1564-1616)

6. Η ιστορία τοποθετείται στον 6ο αιώνα, όταν έχουν πλέον αναερθεί τα περισσότερα από τα λαμπρά παλαιοχριστιανικά μνημεία των Φιλιππων. Η ξεναγός μας είναι εμπνευσμένη από την αγία Λυδία τη Φιλιππησία. Βλ. και σελ. και σημ. 18. Ο θεσμός της διακόνισσας, αντίστοιχος με αυτόν του διακόνου, ίσχυε στην ορθόδοξη εκκλησία από την εποχή των αποστόλων μέχρι τον 12ο αι. Επρόκειτο συνήθως για ευσεβείς μεσήλικες χήρες, που χειροτονούνταν από επίσκοπο, δεν είχαν λειτουργικά καθήκοντα και δεν τελούσαν μυστήρια, αλλά αναλάμβαναν την κατήχηση, τη φιλανθρωπία, τη βοήθεια ασθενών και την οργάνωση όλων των εκδηλώσεων της χριστιανικής ζωής των γυναικών. (βλ. και Αποστόλου Παύλου Επιστολαί, Προς Ρωμαίους, 16:1-2) Κατείχαν τιμητική θέση στον κλήρο και πολλές γυναίκες επιφανών οικογενειών θεωρούσαν τιμή τους να χειροτονηθούν διακόνισσες.

7. Η πύλη στο ανατολικό τμήμα του τείχους της πόλης των Φιλιππων έχει ονομαστεί από τους ανασκαφείς «Πύλη της Νεαπόλεως», καθώς, μέσω της Εγνατίας οδού, συνέδεε τους Φιλιππους με τη Νεάπολη, το επίνειο της πόλης στο Θρακικό πέλαγος. Είχε μεγάλο πλάτος (3,62 μ.) και ηλαιοκονόταν από δύο ορθογώνιους πύργους. Η ανασκαφική έρευνα έχει φέρει στο φως τρεις μόνο πύλες του τείχους: την «Πύλη της Νεαπόλεως» στην ανατολική του πλευρά και

την «Πύλη των Κρηνίδων» και την «Πύλη των ελών» στη δυτική.

8. Τα παλαιότερα τείχη των Φιλιππων διακρίνονται κάτω από μεταγενέστερες επισκευές των βυζαντινών χρόνων. Η αρχαιότερη φάση ανάγεται στην εποχή του Φιλίππου Β΄ και η νεότερη στα χρόνια του Ιουστινιανού Α΄ (527-565 μ.Χ.), ενώ επισκευές έγιναν το 965/6 από τον Νικηφόρο Φωκά και τέλος το 1076/77. Το τείχος ενισχύεται κατά διαστήματα από ισχυρούς πύργους. Πύργοι ηλαιοκονόταν επίσης τις τρεις πύλες της πόλης.

9. Για την Εγνατία Οδό, βλ. και σελ. 23, σημείωση 24.

10. Η Ρωμαϊκή αγορά (Forum) είναι ένα ενιαίο σχεδιασμένο συγκρότημα δημόσιων κτηρίων, που οργανώνονται γύρω από μία κεντρική πλατεία. Ξεχωρίζουν ο ανατολικός ναός, αφιερωμένος στην αυτοκρατορική λατρεία και ο δυτικός ναός. Το βόρειο άκρο ήταν η ιερή περιοχή (area sacra) του Forum. Εδώ ήταν συγκεντρωμένα διάφορα ιερά, από τα οποία, όμως, σώζονται ελάχιστα κατάλοιπα, λόγω της κατοπινής οικοδομικής δραστηριότητας. Αναγέρθηκε τον 1ο αι. μ.Χ., επί του Ρωμαίου αυτοκράτορα Κλαυδίου ανάμεσα στα έτη 41-54 μ.Χ. (α΄ οικοδομική φάση), ενώ υπέστη σημαντικές τροποποιήσεις επί του Ρωμαίου αυτοκράτορα Μάρκου Αυρήλιου ανάμεσα στα έτη 161-180 μ.Χ. (β΄ οικοδομική φάση). Τους παλαιοχριστιανικούς χρόνους, η Ρωμαϊκή αγορά, αν και έχει χάσει την αρχική της λειτουργία, παραμένει σε χρήση, εξυπηρετώντας μεταξύ άλλων τις εμπορικές δραστηριότητες της πόλης. Στα τέλη του 5ου ή στις αρχές του 6ου αιώνα πραγματοποιούνται εκτεταμένες επισκευαστικές εργασίες, πιθανώς μετά από καταστροφή από σεισμό (γ΄ οικοδομική φάση). Ο χώρος της αγοράς εγκαταλείπεται έναν αιώνα περίπου αργότερα, στις αρχές του 7ου αιώνα.

11. Πρόκειται για τη λεγόμενη Βασιλική Β΄ που χρονολογείται στα μέσα του 6ου αι. Ανήκει στον τύπο της τρίκλιτης βασιλικής με τρούλλο και αποτελεί μία από τις πρώτες βασιλικές με τρούλλο του ελλαδικού χώρου. Ξεχωρίζει για τις περίτεχνες κατασκευαστικές της λεπτομέρειες και τον πλούσιο γλυπτό της διάκοσμο.

12. Στα ανατολικά της αγοράς υπάρχει το λεγόμενο «συγκρότημα του Οκταγωνικού ναού» με έκταση 12 στρέμματα. (Βλ. και σημείωση 14) Κύριο στοιχείο του τεράστιου οικοδομικού τετραγώνου είναι ο ναός και το βαπτιστήριο (Φωτιστήριο). Ο ναός που αναγέρθηκε γύρω στο 400 μ.Χ. και είχε αρχικά τη μορφή ενός ελεύθερου οκταγώνου (Οκταγωνικός ναός Α΄). Στα μέσα του 5ου αιώνα προστέθηκαν εξωτερικοί τοίχοι που σχημάτισαν έναν τετράγωνο στην κάτοψη ναό (οκταγωνικός ναός Β΄). Στα θεμέλια του ναού αποκαλύφθηκε το ψηφιδωτό δάπεδο μίας προγενέστερης βασιλικής με επιγραφή που την περιγράφει ως «Βασιλική Παύλου». Κτίστηκε στο α΄ μισό του 4ου αιώνα με δαπάνη του επισκόπου Πορφύριου και ήταν αφιερωμένη, σύμφωνα με τους περισσότερους ερευνητές, στη μνήμη του αποστόλου Παύλου, ή κατά άλλους, σε κάποιον μάρτυρα με το ίδιο όνομα.

13. Πρόκειται για τη Βασιλική Α΄ που αναγέρθηκε στα τέλη του 5ου αιώνα ή τις αρχές του 6ου αι., στα βόρεια της Ρωμαϊκής Αγοράς. Διακρίνεται για την ξύλινη στέγη, το μεγάλο της μέγεθος και τον γλυπτό της διάκοσμο. Στα δυτικά διαθέτει μία μεγάλη περίστυλη αυλή και ένα μεγάλο αίθριο με μία διώροφη μνημειακή κρήνη. Στη νοτιοδυτική εξωτερική γωνία του αίθριου διατηρείται μία κινσέρνα (δεξαμενή των ρωμαϊκών χρόνων), όπου, σύμφωνα με την παράδοση, εκεί

φυλακίστηκε ο απόστολος Παύλος. Μετά την καταστροφή της βασιλικής, η δεξαμενή μετατράπηκε σε παρεκκλήσι.

14. Στο οικοδομικό συγκρότημα του Οκταγώνου, εκτός του ναού, περιλαμβάνονται και πολλά κτήρια και κατασκευές, όπως δύο μνημειακά πρόπυλα, βαπτιστήριο, βαλανείο (δημόσιο λουτρό με παλίστρα), κ.ά. καθώς και μεγάλες ιδιωτικές επαύλεις. Μία από αυτές, στην 4η οικοδομική νησίδα, κατά την πρώτη οικοδομική της φάση (α΄ μισό 4ου αι.), είχε εμβαδό 1.400 τ.μ. Στο μεγάλο τρικλίνιο αποκαλύφθηκε ψηφιδωτό δάπεδο με παραστάσεις θαλάσσιου θιάσου (πομπή πραγματικών και φανταστικών πλασμάτων της θάλασσας) και ένα μικρό λουτρό. Η έπαυλη γνώρισε δύο τουλάχιστον ακόμη οικοδομικές φάσεις τον 5ο αι. (β΄ οικοδομική φάση) και τον 6ο-αρχές 7ου αι. (γ΄ οικοδομική φάση). Κατά την τρίτη φάση μεγάλα τμήματα της οικίας μετατράπηκαν σε εργαστηριακούς και αποθηκευτικούς χώρους.

15. Ο Αππιανός ήταν ελληνικής καταγωγής ιστορικός των ρωμαϊκών χρόνων (περ. 95-περ. 165 μ.Χ.).

16. Σύμφωνα με την επικρατούσα άποψη, στην ίδρυση των Κρηνίδων επικεφαλής των Θασίων υπήρξε ο εξόριστος Αθηναίος πολιτικός και ρήτορας Καλλίστρατος. Οι γνώσεις μας για την ιστορία των Φιλιππων παρουσιάζουν πολλά κενά και οι μαρτυρίες των πηγών συχνά είναι αντιφατικές. Έτσι παραμένει ανοικτό το ερώτημα εάν η πόλη των Κρηνίδων ταυτίζεται με την πόλη των Φιλιππων που ίδρυσε ο Φίλιππος Β΄, όπως παραδίδουν πολλοί αρχαίοι συγγραφείς. Η πλούσια περιοχή ανάμεσα στον Στρυμόνα και το Νέστο προσέλκυσε άποικους από τη Θάσο. Τον έλεγχο των μεταλλείων της περιοχής διεκδίκησαν οι Αθηναίοι οι οποίοι ήρθαν σε σύγκρουση με τους Θάσιους (465-463 π.Χ.) και εγκαταστάθηκαν στις περιοχές που προηγουμένως ελέγχονταν από αυτούς.

17. Πράξεις Αποστόλων, 16, 12-15. Η Λυδία από τη Θυάτεια της Μικράς Ασίας ανήκε σε εύπορη οικογένεια και ζούσε στους Φιλιππους τον 1ο αι. μ.Χ. Καταγινόταν με το εμπόριο πορφύρας, πολύτιμης χρωστικής ουσίας που παράγεται από το κοχύλι πορφύρα και δίνει σε πολυτελή υφάσματα βαθυκόκκινο χρώμα. Βαπτίστηκε χριστιανή μαζί με όλη την οικογένειά της από τον Απόστολο Παύλο στον Ζυγάκη ποταμό κοντά στους Φιλιππους (Πράξεις των Αποστόλων, 16, 12-15). Ανακρήχθηκε ισάποστόλος και αγία, ενώ αποτελεί την πρώτη χριστιανή που βαπτίστηκε επί ευρωπαϊκού εδάφους. Το 1974 η Ορθόδοξη Εκκλησία δίπλα στον ποταμό Ζυγάκη αναγείρει ανοικτό Βαπτιστήριο και ναό στα πρότυπα των πρώτων χριστιανικών βαπτιστηρίων με τοιχογραφίες από το βίο του αποστόλου Παύλου. Βρέφη και ενήλικες βαπτίζονται ακόμα στο χώρο αυτό ακολουθώντας το παράδειγμα της Λυδίας, ενώ χριστιανοί από όλον τον κόσμο συναντώνται εδώ ακολουθώντας τα βήματα του Αποστόλου Παύλου.

18. Το 42 π.Χ. οι Φίλιπποι έρχονται στο προσκήνιο σημαντικών ιστορικών γεγονότων. Είναι η περίοδος που η Ρώμη σπαρασσεται από εμφύλιους πολέμους. Μετά τη δολοφονία του Ιούλιου Καίσαρα (44 π.Χ.), δύο από τα μέλη της τριανδρίας που ανέλαβε την εξουσία της Ρώμης, ο Οκταβιανός (63 π.Χ.-14 μ.Χ.), και ο Αντώνιος (83-30 π.Χ.), αποφασίζουν να εκστρατεύσουν στη Μακεδονία και τη Θράκη, εναντίον των δολοφόνων του Ιούλιου Καίσαρα, του Γαίου Κάσιου Λογγίνου (87 ή 86 π.Χ.-42 π.Χ.) και του Μάρκου Ιούνιου Βρούτου (85-42 π.Χ.). Οι δύο αντίπαλες ρωμαϊκές στρατιές, που το μέγεθός τους δεν είχε προηγούμενο στις εμφύλιες διαμάχες της Ρώμης, συγκρούονται

βιβλιογραφία

τελικά στην πεδιάδα των Φιλιππων. Νικητές αναδεικνύονται ο Οκταβιανός και ο Αύγουστος, ενώ οι δύο ηττημένοι, πρώτα ο Κάσιος, και στη συνέχεια ο Βρούτος, αυτοκτονούν. Ο Αντώνιος, που μετά τη νίκη του ανέλαβε τις ανατολικές επαρχίες της αυτοκρατορίας, μετέτρεψε τους Φιλιππούς σε ρωμαϊκή αποικία (Colonia Victrix Philippiensis) εγκαθιστώντας μεγάλο αριθμό ρωμαίων αποίκων.

19. Τουρκική λέξη με την οποία αποδίδεται η κολώνα, κάθε ψηλό, κατακόρυφο στήριγμα.

20. Ο Ναπολέων Γ', πρώτος πρόεδρος και στη συνέχεια αυτοκράτορας της Γαλλίας, ήταν ανιψιός του περίφημου Ναπολέοντα Α' Βοναπάρτη. Τα πορίσματα της έρευνας των δύο ερευνητών συμπεριλήφθηκαν στον τόμο Mission archéologique de Macédoine (1876) και αποτελούν μία πρώτη συστηματική καταγραφή και αποτύπωση των μνημείων του αρχαιολογικού χώρου.

21. Πράξεις των Αποστόλων, 16:12 «...ἐκεῖθεν τε εἰς Φιλίππους, ἥτις ἐστὶ πρώτη τῆς μερίδος τῆς Μακεδονίας πόλις κολωνία.»

22. Για τις διαφορετικές φάσεις οικοδόμησης του Forum, βλ.σμ. 10.

23. Η Βασιλική Γ', 80 μ. μόλις στα δυτικά της βασιλικής Α', κτίστηκε στο α' τέταρτο του 6ου αι. μ.Χ. και ανασκευάστηκε μετά τα μέσα του ίδιου αιώνα. Ανήκει στον τύπο της τρίκλιτης ξυλόστεγης βασιλικής με εγκάρσιο κλίτος και διακρίνεται για τον πλούσιο γλυπτό της διάκοσμο και τα πολυτελή μαρμαροθετήματα των διαπιδίων της. Μία ακόμη βασιλική έχει εντοπιστεί στα δυτικά της αγοράς, ενώ έξω από τα ανατολικά τείχη της πόλης, όπου εκτεινόταν το νεκροταφείο, έχει αποκαλυφθεί μία μεγάλη τρίκλιτη βασιλική με κοιμητηριακή χρήση του β' μισού του 4ου αι. μ.Χ.

24. Η Εγνατία οδός αποτελεί τον πρώτο μεγάλο δημόσιο δρόμο που κατασκευάστηκε από τους Ρωμαίους εκτός της Ιταλικής χερσονήσου μεταξύ του 146-120 π.Χ. Σύμφωνα με τον γεωγράφο Στράβωνα είχε μήκος 535 ρωμαϊκά μίλια (γύρω δηλαδή στα 800 χλμ.) και ένωνε τη Ρώμη με τις μεγάλες πόλεις της Βαλκανικής χερσονήσου, καθώς αποτελούσε συνέχεια της Απίας οδού, του πιο μεγάλου δημόσιου δρόμου της Ιταλικής χερσονήσου. Η Εγνατία οδός παρέμεινε σε χρήση μέχρι και τις αρχές του 20ου αιώνα αποτελώντας για πολλούς αιώνες το σημαντικότερο δρόμο της Βαλκανικής χερσονήσου.

Γούναρη Ε.Γ., *Φίλιπποι: Η οικία της τέταρτης οικοδομικής νησίδας ανατολικά του Forum*, Θεσσαλονίκη 2021.

Ζάννης, Α.Γ., «Η αρχαία Δάτος», στο Α.Χρ. Μεντίζης, *Παγγαίο Ι: Τα πρακτικά του Πρώτου Συνεδρίου Τοπικής Ιστορίας*, Ελευθερούπολη 2017, 172-201.

Κουκούλη-Χρυσανθάκη Χ. – Χ. Μπακιρτζής, *Φίλιπποι*, Αθήνα 1995 (1η έκδ.).

Κουρκουτίδου-Νικολαΐδου Ευ., «Φίλιπποι: Από την παλαιοχριστιανική στη βυζαντινή πόλη», *Διεθνές Συμπόσιο, Βυζαντινή Μακεδονία, 324-1430 μ.Χ., Θεσσαλονίκη, 29-31 Οκτωβρίου 1992*, Θεσσαλονίκη 1995, 171-182.

Λαζαρίδης Δ., *Φίλιπποι - Ρωμαϊκή αποικία*, Αθήνα 1973.

Μέντζος Α., «Ζητήματα τοπογραφίας των χριστιανικών Φιλιππων», *Εγνατία 9* (2005), 101-156.

Σμαρτζίδου Στ., «Εγνατία οδός: Από τους Φιλιππούς στη Νεάπολη», στο Χ. Κουκούλη-Χρυσανθάκη – Ο. Picard (επιμ.), *Μνήμη Δ. Λαζαρίδη: Πόλις και χώρα στην αρχαία Μακεδονία και Θράκη, Πρακτικά Αρχαιολογικού Συνεδρίου, Καβάλα, 9-11 Μαΐου 1986*, Θεσσαλονίκη 559-587.

Τσώκος Χ., «Η θρησκευτική τοπογραφία των Φιλιππων κατά τον 2ο και 3ο αι. μ.Χ.», *Το Αρχαιολογικό Έργο στη Μακεδονία και Θράκη* 17 (2003), 71-85.

Bakirtzis Ch. – H. Koester (επιμ.), *Philippi at the Time of Paul and after His Death, Χάρρισμαπεργκ* (Πενσυλβάνια) 1998.

Fournier J. (επιμ.), *Philippes, de la préhistoire à Byzance: Études d'archéologie et d'histoire*, Αθήνα 2016.

Friesen St.J. – M. Lychounas – D.N. Schowalter, *Philippi, from 'Colonia Augusta' to 'Communitas Christiana': Religion and Society in Transition*, Λέιντεν – Βοστώνη 2022.

Koukouli-Chrysanthaki, Ch., "Philippi", στο R.J. Lane Fox (επιμ.), *Brill's Companion to Ancient Macedon: Studies in the Archaeology and History of Macedon, 650 BC-300 AD*, Λέιντεν – Βοστώνη 2011, 437-452.

Sears M., "The Camps of Brutus and Cassius at Philippi, 42 B.C.", *Hesperia* 86/2 (2017), 359-377.

Sève M., 1914-2014: *Philippes: 100 ans de recherches françaises/Φίλιπποι: 100 χρόνια γαλλικών ερευνών/Philippi: 100 years of French Research*, Αθήνα 2014.

Sève M. – P. Weber, *Guide du forum de Philippi*, Αθήνα 2012 (και σε ελλ. έκδ. 2014, μτφρ. Π. Καρβώνης).

Πηγές στο διαδίκτυο:

Ο αρχαιολογικός χώρος των Φιλιππων: http://odysseus.culture.gr/h/3/gh351.jsp?obj_id=2387 <https://whc.unesco.org/en/list/1517/>

<https://www.youtube.com/watch?v=4niLHgxydQc>

Αρχαιολογικές ξεναγήσεις, Αρχαίοι Φίλιπποι (1988): <https://www.youtube.com/watch?v=18phk7LyPng>

Το αρχαίο θέατρο των Φιλιππων: <https://en.calameo.com/read/004470083b02bc18aa13d?authid=XJggewwrSFnj>

προέλευση εικόνων

Εξώφ.: ΥΠΠΟΑ/ΔΑΜΕΕΠ

1. ΥΠΠΟΑ/ΔΑΜΕΕΠ

2. Ελληνική Βιβλιοθήκη - Κοινωφελές Ίδρυμα Αλέξανδρος Σ. Ωνάσης <https://el.travelogues.gr/item.php?view=39520>

3. ΥΠΠΟΑ/ΔΑΜΕΕΠ

4. Γεννάδειος Βιβλιοθήκη - Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών στην Αθήνα <https://el.travelogues.gr/item.php?view=54258>

5. ΥΠΠΟΑ/ΔΑΜΕΕΠ

6. ΥΠΠΟΑ/ΔΑΜΕΕΠ

7. ΥΠΠΟΑ/ΔΑΜΕΕΠ

8. ΥΠΠΟΑ/ΔΑΜΕΕΠ <https://boardgamegeek.com/thread/878135/arxaias-ellhnikes-poleis-kai-epitrapezia>

9. ΥΠΠΟΑ/ΔΑΜΕΕΠ

10. Αρχαιολογικός Οδηγός Φιλιππων, εικ. 15

11. ΥΠΠΟΑ/ΔΑΜΕΕΠ

12. ΥΠΠΟΑ/ΔΑΜΕΕΠ

ΜΝΗΜΕΙΩΔΕΙΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ
στα ελληνικά μνημεία unesco

Υπουργείο Πολιτισμού

Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Διεύθυνση Αρχαιολογικών Μουσείων,
Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων
Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Επικοινωνίας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ISBN XXX-XXX-XXX-X